

Č. 1 – AKÁTOVÝ STROM

téma: přijetí křesťanství, vznik chrámu na Petrově

místo: Petrov

Sedmdesát sedm dní pálilo slunce do brněnské kotliny, aniž se objevil sebemenší obláček, který by alespoň zastřel plamennou tvář dní. Vysoušena země začala pukat a na jejím povrchu rezavět tráva, vadnout křoviny a hynouti vysoké stromy. Po Svitavě i Svatce zůstalo jen bílé kamení, prozrazující někdejší koryto. Nejstrašnějším znamením byla nenadálá ztráta vody v posvátné studánce na úbočí skály petrovské.

Znenáhla se objevily mohutné temné mraky. Vyšlehl blesk, vyvalilo se hřmění hromů, zavanul kvílivý vítr, vichřice, smršť. Největší zběsilost vynaložila smršť na petrovské skále – vyvrátila modlu, a ta se pádem roztrhla. Třišť zasáhla i nebohého pohanského kněze. Hned potom nastalo utišení větrů, mraky odpluly, nebe se vyjasnilo. Lid ztratil modlu, kněze i naději.

Tutéž noc však přišli poslové knížete Rostislava moravského, kteří nesli vzkaz, aby Brňané přijali nové učení pro svoji spásu. Vzchopili se tedy malomyslní, přijali chléb a víno od poselstva a zdvihli se, aby při svitu smolnic přijali křest. Kněz poslaný od knížete položil na to místo dlaně, udeřil svou hůlkou o kamennou nádrž a již se vyhrnul proud ledové vody ze skály, a jakmile svažila hůl knězovu, ta vyrazila zelenými výhony, že ji museli zasadit do země. Za svítání pokřtil pak kněz Brňany vodou pod akátovým stromem.

Brnná ves byla zachráněna. Vbrzku byl vybudován kostelík na skále a zasvěcen sv. Petru, neboť stojí v Písmě „ty jsi Petr, to je skála“.

Č. 2 – NESLUŠNÝ MUŽÍČEK

téma: vztah Čechů a Němců

místo: Chrám u Jakuba

Když půjdete kolem chrámu svatého Jakuba, dobře se podívejte na jižní stranu kostela. Nad jedním z oken můžete vidět jednu zvláštnost – neslušného mužíčka. Vypráví se, že se vrchnost nahoře na Petrově (česká) a dole u Jakuba (německá) nikdy neměla moc ráda. A když se začaly současně stavět dva kostely, všichni čekali, co bude dál.

Na Petrově měli více peněz, u Jakuba zase lepšího mistra stavitele. Dříve pracoval v cizině, dokonce na chrámu ve Štrasburgu. Svému řemeslu dobře rozuměl a práce mu šla rychle od ruky. Byl prý také velký šprýmař, kterého si oblíbili nejen jeho pomocníci, ale také brněnští měšťané. Stavba na Petrově se opožďovala. Dole ve městě si tropili žerty, že jakubský kostel bude dávno hotov, než na Petrově vůbec něco postaví. To Petrovské velmi nahněvalo. A protože měli větší moc, postarali se o to, že kameník od Jakuba musel zanechat práce a město opustit. Jen s těžkým srdcem mu to dole ve městě oznamovali. Náš mistr slíbil, že odejde, ale požádal o splnění jednoho přání: "Dovolte mně, abych směl dokončit to jediné okno, na kterém zrovna pracuji." Když okno dokončil a odkryl je, všichni byli překvapeni. Zjistili, že se mistr kameník těm na Petrově dokonale pomstil. Nad oknem, kde se sbíhají oblouky, dodnes můžete vidět malého mužíčka, jak svůj holý zadek vystrkuje na ty nahoře, kteří ho z města vyhnali.

Č. 3 – POVĚST O ZAZDĚNÉM RADNÍM

téma: odhalená zrada, husitské války

místo: ul. Mečová, hospoda U černého medvěda

stručná verze pověsti: Husité obléhali Brno, ale dobýt se jim ho nepodařilo. Dokonce byli měšťany přepadeni a poraženi. Nezbyvalo jim tedy než se uchýlit ke lsti. Spojili se tedy s některými měšťany a ti jim měli otevřít brány. Celé to překazil Zikmundův šašek Boro. Boro byl zajat husity a mezi nimi se dozvěděl o plánu k vydání města. Podařilo se mu utéci a dostat do Brna. Tam vše vyrazil na radnici. Všech šest spiklenců hned zatkli a uvěznil. Brzy na to byli popraveni. Hlavu radního Haase, který je vedl, nabodli na hrot a pro výstrahu vystavili na radnici.

plná verze pověsti: Císař Zikmund byl zle přemožen a hnán od Čechů. Vojsko jeho zbito před Horami Kutnými a vytrvale pronásledováno k Brodu. Zajat byl Boro, šašek císaře Zikmunda, někde u Václavic, jak chtěl z království utéci. Než byli tu někteří důvěřiví starší Bratří a ti dovolili bláznů, prý neškodnému, aby volnosti měl trochu a docházel někdy kratochvíli tropit do šenku. A tu se přihodilo, že vyslechl rozmluvu vůdce poselstva s některými hejtmany o tom, že Brno bude vydáno na smluvené znamení, až zjara přitáhnou Bratří k městu. Boro v tom poznal, že přítomní jsou příslušníky kališnické strany v Brně, a že tedy se od nich sotva pomoci dopídí, ale to, co vyslechl, mohl v Brně dobře zpeněžit! Nikým nezpozorován, stokou městskou pod hradby, a řídkým kalem, oživeným krysami a všelijakou havětí světla se štítící, ven k řece Labi a odtud na svobodu. Do Brna došel Boro do týdne. Ubytoval se u Černého medvěda za kostelem svatojakubským a oznámil, že bude večer tropit kejkle. Sešel se na tu podívanou pěkný počet měšťanů, všichni zvědaví, co bude šašek předvádět. Ten si sedl doprostřed nálevny a udělal smutnou tvář. Přítomní čekali na taškařinu, ale Boro seděl a mračil se. Když to sousedy omrzelo, začali volat, aby tuto hru skončil, že je málo zábavná; tu šašek odpověděl, že nemůže pokračovat v divadle, dokud tu nebudou všichni.

„Koho tu ještě chceš?“ tázali se jej někteří z nejbližších sedících.

„Nu, pány Haase, kteří se právě vrátili z Hradce, kde jednali s kacíři o vydání města.“

Do shromáždění u Černého medvěda jako když píchne do vosího hnízda. Hrnuli se k šaškovi a hned, aby jim pověděl, co ví o Haasech, kteří již delší dobu byli podezřelí a o nichž se říkalo, že jsou tak zjištění, že za cenu zmocnění se výhradní moci ve městě jsou ochotni zradit i své soukmenovce, kteří beztoho jen s velikou námahou udržují svoje výsady. Boro nyní zjasnil svou tvář a smutné šklebení proměnil v úsměv, natáhl mlčky ruce, ukázal dlaně. Hned se na nich objevily lesklé mince a čím více jich bylo, tím lépe povídal, co viděl a co slyšel. Následek toho posezení u Černého medvěda byl ten, že ještě téže noci přepadeny domy Haasovců, muži zjímáni a odvezeni do šatlavy v uličce za radnicí, která se nazývá Mečová. Příštího dne vykonán krátký soud a zatčení ortelování přísně; konšelé byli i k svému plemeni nesmlouvaví.

Vůdce Haasovců, který také řídil jednání v Hradci, měl býti příkladně potrestán, i vymyšlen trest za živa zazdění. A stalo se tak do písmene. Vynesena radní Haas na půdu věznice a vestaven cihlami i maltou do štítu domu. Tvář nebožáka věkem zkameněla a viděna býti může dosud.

Č. 4 – KAMENNÁ PANNA

téma: nešťastná láska, smrt

místo: Orlí, dům U kamenné panny

Kdysi o jarmarku přišel mladý pár s kejklíři, medvěďáři, tanečníky a provazolezci a takovými podobnými lidmi do Brna. Muž šel prodávat planety na Dolní rynek, zatím co žena jeho musila zůstat v témž špitále před branou zelenou, u sv. Štěpána. Zde dala život děvčátku, za nějž obětovala svůj. Planetář ušel rychle do světa, takže novorozeňátko bylo zároveň sirotkem naprostým. Maličká Johanka jen čirou náhodou udržena oukropem almužníků špitálských při životě, i stal se jí starobinec svatoštěpánský domovem, jeho ubozí obyvatelé pečlivými pěstouny, a tak rostla u volnosti v okolí toho brněnského předměstí, hrávala si s katovými dětmi.

Když uplynulo asi sedm let, dovolil si její ochránce, kaplan špitální, upozornit slavnou radu brněnskou, že to děvče obecní, Johanka po planetáři, zdravá jest a učenlivá a že tedy není dobře nechávati ji na pospas volným mravům. Ráčili to páni uvážiti i uvolil se jeden z nich, pan Benjamin Heller, prýmkař, že jsa bezdětek, tu dívčičku k sobě vezme. Dána tedy černoooká a černovlasá Johanka k prýmkaři za. A tak v dalších sedmi letech svého života vyvíjela se černá Johanka v domě Hellerově v dívku úhlednou a způsobnou.

Než najednou nastal obrat v životě černé Johanky. Zemřel její ochránce prýmkař Heller znenadání a dědicem jeho domu, zboží, peněz i vinic v okolí se stala jeho žena Eusebie. Ta již dávno žehrala na Johančino postavení v domě, vysloveně ji nenáviděla. I přivedla do domu právě ve městě dlícího dělolijce Taucha, kterému se panna Johanka líbila a hned ji chtěl. Eusebie se domnívala, že dívka bude ochotna s cizincem se pustit do světa. Johanka však nechtěla o vdavkách slyšet. Těžké dny nastaly Johance. Učiněna poslední služkou v domě, zaměstnána při praní prádla, drhnutí podlah a v dřevníku. Až se dozvěděla příčinu Johančiny vzdornosti — syn královského dědičného poštmistra pana z Meceru se tajně s ní stýkal na střeších jejich sousedských domů. Slíbili si věrně při sobě státi a vytrvati do svatby a šťastně žít. To vše vyzradila jedna ze služek, která za úplatu dvojici špehovala.

Hellerová běžela hned na poštu starým Mecerům žalovat. Staří poštmistrovi zavolali syna a tázali se rozčilení, zdali je pravda, co se od paní sousedy doslechli. Přítakal a prohlásil k tomu, že je rozhodnut za svým slibem daným Johance státi a neustoupiti. Když tento stav trval déle jedné čtvrti roku, rozhodl se Jeroným, že se vypraví do Prahy. Sotva byl Jeroným tři míle za městem, již ve známost vyšlo, že paní Eusebie Hellerová nesmírné soužení má s Johankou, Tak prý na příklad ze schválnosti svým uhrančivým pohledem oheň v peci rázem uhasí, pohár na stole k pádu a následkem toho k rozbití přivede a peníze v míšku pouhým podíváním v nic obrátí, Nu, byli tu přec pamětníci, kteří dobře věděli, že černá Johanka dcerou planetáře a karet vykladače jest.

Potom si začali všichni vzpomínat, že náhle zemřel pěstoun černé Johanky prýmkař Heller! Čarodějnice! Sešli se starší města, dali hlavy dohromady a vynesli nález: veřejné pohoršení působí ta černá Johana, dítko obecní, necht' je vyšetřena soudcem, zdali nemá spojení s duchy temnými. Bude-li zapírat, má býti tázána na mučidlech.

Byli vysláni pochopové pro Johanu. V mžiku se i trh Zelný vyprázdnil a báby opustily své stánky navršené zbožím, taková byla jejich zvědavost, co se stane. Zbrojnoši vstoupili do domu. Úzkým a dlouhým podjezdem duněly jejich kroky. Černá Johanka ustupovala před přichozími dvorem. Mužové udělali skok k dívce, ta však uhnula, obrátila se a než se kdo

nadál, dostihla roubení studny v zadním konci křivolakého nádvoří a vrhla se do ledového živlu na dně studničním.

V tom zastavil u vrat stavení jezdec. Byl to Jeroným Mecer! Pokryt prachem cesty právě vykonané, roztřesen hrůzou, slepý bolestí přihnal se k mrtvé, přikryté bílou plachtou, a odhalil její tvář.

Jeroným Mecer do roka prodal své právo poštovské a usadil se v domě, který po zbláznivší Eusebii Hellerové nikdo nechtěl. Zde pak dal zazdít vedle dveří do svých pokojů sochu černé Johanky, jejíž tvář prý umělci sama z kamene vyběhla jemná, smutná a krásná. Tak dí pověst o kamenné panně v Měnínské ulici, která se dnes Orlí zve, a dodnes ve dvoře domu číslo 16 je k vidění.

Č. 5 – VRATA NOVÉ RADNICE

téma: duchové, zjevení

místo: Nová radnice, Dominikánské nám.

Západní stranu Dominikánského náměstí uzavírá krásná barokní stavba bývalého Zemského domu, nyní Nové radnice. Povídalo se, že v určité dny bývají sály v prvním poschodí jasně osvětlené, a kdo se nebojí, může tam uvidět divně oblečené lidi, kteří přecházejí sem a tam a lomí rukama. Jsou prý to moravští páni, kteří se zde kdysi dávno před bělohorskou bitvou radili, jestli se mají zúčastnit povstání proti císaři.

Také se nesmí u budovy otevřít venkovní vrata, co jsou dále od kostela. Když to někdo udělá, vždy je potrestán. Jednou dvě děvčata, která na radnici uklízela, však na rady nedala. Chtěla se přesvědčit, co je na všech těch vyprávěních pravdy. Potají vzala klíč a vypravila se v noci se svými chlapci k vratům. Když je po dlouhé době konečně otevřeli, zavál na ně ledový vítr, a ten první, co otvíral, dostal takové dva pohlavky, že zůstal ležet a nemohl se ani hnout. To jim stačilo. Od té doby už to nikdy znovu nezkoušeli.

Jiní vyprávěli zase o tom, že když prý měl někdo z osazenstva radnice zemřít, tak z krásné chodby, která se otáčela kolem zahrádky, byly slyšet těžké kroky. Potom z ní vyšel veliký muž ve starodávných šatech. Byl tuze silný, takový strašně mohutný a šel, jako by měl nohy z kamene. Jeho kroky jen duněly. Pochodil nádvořím a někdy nahlédl i do okénka vrátnému. Pak se zase vrátil nazpět do chodby a tam kdesi zmizel.

Úředníci také věděli, že v určité listopadové dny nikdo nesmí zůstat v kancelářích po šesté hodině večer. Běda tomu, kdo se opozdil. Něco neviditelného začalo chodit po místnostech, shazovalo na zem ze stolu papíry a z věšáků klobouky. Ozývaly se strašidelné zvuky a naříkání, i dveře se samy otvíraly.

Č. 6 – ŠEMBERA

téma: podvod, majetek, zjevení

místo: pasáž Alfa, Poštovská, Kobližná, Cejl

Pantatínek pana Šembery z Boskovic, pan Václav z Boskovic i také paní maminka Marie, pozvali k sobě otce kvardiána bratří minoritů brněnských a takovou smlouvu s ním učinili, že totiž bude-li v tom vůle Boží a oni bezdětek zůstanou a také tak i zemřou, tu že veškeré zboží jejich připadne klášteru pro spasení duší jejich i předků. Minorité chovali

pergameny tyto ve veliké pečlivosti v železné truhlici v refektáři i těšili se, že se jim dostane statků. Avšak narodil se nečekán nový dědic. Byl to pan Šembera z Boskovic, od mala človíček čiperný a živoucí, takže úmluva boskovských s minority se ukázala zbytečnou, Šembera prospíval v rytířských ctnostech, zvelebil se na těle i duchu, a když se rozžehnal s rodiči odcházejícími na onen svět skrze kryptu minoritskou, ujal se jako jediný potomek někdy tak rozvětveného šlechtického majetku. Byla to jen ta věc, která mu kalila náladu, že nebude-li mít mužského potomka, bude platit staré ujednání jeho rodičů, a po vymření Boskoviců případně jejich majetek minoritům brněnským.

Pozval jednoho podzimu, posledního v jeho životě, kvardiána i s některými staršími bratry k sobě. Dostavili se tedy do domu Šemberova. Urozený rytíř seděl u okna nad pánví uhlí a hrál si kolena. Kvardiánovi přistavena židle a přineseno malé občerstvení. Požádal představeného kláštera od sv. Jana, aby mu dal k nahlédnutí zápis daný jeho nezapomenutelnými rodiči. Kvardián vyňal z pouzdra pečlivě svinutý list pergamenový a podal dobromyslně Šemberovi. Jakmile vzal papírovou rourku do ruky, sykl za ním plamen a zlověstně ozářil ponurou místnost. Kvardián s hrůzou poznal, že vzácná listina se na pánvi žhavého uhlí u nohou pana Šembery změnila v pole.

Brzy potom zemřel pan Šembera z Boskovic i kvardián minoritů. A rozneslo se po všem městě, že duch kvardiánův nemá pokoje a často vídán jest, an pláče mezi pilíři chrámu svatojanského, a kdo chodí k půlnoci domů ulicí Měšťanskou (Jánskou), nezřídka uzří v hodinu dvanáctou, oře divého, černého, vyjíždějícího z domu Boskovského. Z nozder toho přízračného koně šlehájí plameny. Na koni sedí duch pana Šembery s očima světélkujícíma. A letí onen jezdec ulicí dolů k Brance koblížné, tu přeskočí a jako létavice se míhá přes Cejl, Husovice a Obřany i zapadá do temné díry ve skalách na kopci hádeckém, která se dodnes nazývá i s okolními bílými stěnami Šumberou.

Není tomu zrovna dávno, co zbořili dům Boskovských v Brně v Janské ulici a postavili na jeho místě palác ze železa, betonu a skla i nazvali jej řeckým písmenem prvním v abecedě „Alfa“.

Č. 7 – O POKROUCENÉ VĚŽIČCE

téma: podvod, msta

místo: Radnická

Brněnští konšelé si začátkem 16. století pozvali známého kamenického mistra, který se vyučil u nejslavnějších pražských mistrů. Chtěli, aby postavil radnici, jakou nikde jinde nemají. Pilgram, tak se mistr jmenoval, si sjednal mzdu, tři hřivny stříbra pro sebe, stavivo a plat pro své dělníky a začali. Po nějakém čase žádal Pilgram na městských radnících o zálohu. Ti se však začali ošívát. Nechtěli vydat ani groš dřív, než bude radnice hotová. To mistra popudilo. Nejdřív se snažil domluvit s pány po dobrém, ale když viděl, že nepořídí, rozhodl se jinak. Nechal svými kameníky vytesat nejdelší věžičku portálu nakřivo. Celé město se chodilo na pokroucenou věžičku dívat. Radní si proto mistra zavolali a nařídili mu, aby vše hned napravil. Ale Pilgram se jen pousmál a řekl: "Milí páni, vaše slova byla křivá zrovna tak jako věžička na portálu, a proto se ji nikdy nikomu nepodaří narovnat. Vždycky bude ukazovat světu vaši proradnost." Než se nadáli, byl pryč. Marně ho všude hledali. Vykládalo se, že odešel do Vídně, kde v chrámu svatého Štěpána prokázal své umění.

Č. 8 – POKLAD V DOMĚ NA ZELNÉM TRHU

téma: poklady, peníze, smrt

místo: Zelný trh 9

Vždycky když přijela na návštěvu do Brna císařovna Marie Terezie, bydlela prý v domě č. 9 na Zelném trhu. V druhém poschodí byly krásné krby a v domě byl taky veliký pěkný sál a panovnice v něm při svých návštěvách pořádala slavnosti a večírky.

V tom domě jsou od nepaměti hluboké dvoupatrové sklepy. O nich se vykládalo, že v nejdolnějším leží veliké poklady. Ale prý jsou začarované: každý, kdo se je pokusí najít a získat, přijde o život. Stalo se, že se tu věc nějak dozvěděli tři muži a povídali si: Co kdybychom to bohatství získali zrovna my? Co by se nám mohlo stát? Jednou přes noc se dali do toho nejspodnějšího sklepa zavřít. Lidé je varovali a přemlouvali, ať toho nápadu nechají a nepokoušejí osud, ale ti chlapi se smáli: „To jsou jen plané povídačky! Co se nám může stát?“ Na druhý den všichni čekali, kdy se ti tři objeví a co jim řeknou. Už uplynulo tolik hodin, ale ti tři ze sklepa nevycházel. Co jen s nimi je? Když se jich nemohli dočkat, vnikli ti nejodvážnější do sklepa. Dívají se – a zůstali v hrůze stát: všichni tři tam leželi mrtví.

Pan Seidl, který se narodil v blízkém domě, zase vyprávěl, že když byl malý školák, tak ten starý dům č. 9 opravovali. Když probourali zeď v uličce k petrovským schodům, objevil se sklep plný koster. Sklepení pak bylo zase brzy zazděno – a tam ty kostry odpočívají podnes.

Č. 9 – HOSTINEC U ČERNÉHO MEDVĚDA

téma: duchové, smrt

místo: Hostinec U černého medvěda (původně ul. Běhounská), okolí kostela sv. Jakuba

Kolem kostela svatého Jakuba býval velký hřbitov. Byl to hřbitov bohatých německých měšťanů. Stávaly na něm nádherné hrobky přebohatých rodin. Ale klid ve svých hrobkách neměli. V noci se prý nedalo kolem hřbitova ani projít, jaké strašné věci se tam děly. Byl odtud slyšet hrozný hluk a nářek.

Když hřbitov zrušili, všichni si oddechli, že bude pokoj. Ale kdepak! Ve sklepech několika okolních domů v blízkosti místa, kde hřbitov stával, prý straší. Ozývá se tam nejenom v noci, ale i za poledne divný hluk a rány.

Nejvíce prý je to slyšet v hostinci U černého medvěda. To byla prastará hospoda už ve středověku.

Č. 10 – KAŠNA KAROLÍNKA

téma: voda, smrt novorozence

místo: kašna naproti Avionu

V Brně bývalo hodně krásných kašen. Každá prý zpívala svou vlastní píseň. Ale v určitou hodinu zazpívaly společně všechny dohromady. Někdy radostně, jindy smutně.

I na konci ulice Veselé bývala malá kašna. Před několika roky ji obnovili a stojí naproti hotelu Avion. Jmenuje se Karolínka. Dříve měla dřevěné bednění a neustále z ní tiše proudila

voda. Z okolních domů sem chodívala služebná děvčata pro vodu na pití, studenou, dobrou a svěží.

Někdy v tom prameni prý byl zřetelně slyšet pláč malého dítěte. Říkalo se, že v něm kdysi dávno jakási svobodná matka utopila své dítě.

Prameny:

Popelář, B. J.: *Urbář pověstí brněnských*. Brno. 1946.

Šrámková, M.: *Pod brněnskými věžemi*. Doplněk. 1995.

<http://www.mojebrno.jecool.net/>

Koncept: T. Pavčík, D. Butula

Výběr a úprava textů: T. Pavčík, J. Krajčirovič